

*PETA ZEMALJSKA KONFERENCIJA KPJ
(19—23. oktobar 1940), Beograd 1980, 632 str.*

U biblioteci Izvori za istoriju Saveza komunista Jugoslavije — serija A, Dokumenti centralnih organa KPJ/SKJ, I, Kongresi, konferencije i plenumi CK KPJ/SKJ, kao knjiga deseta, izdanje Izdavačkog centra »Komunist« — Beograd, 1990. godine objavljen je zbornik građe Peta zemaljska konferencija KPJ (19—23. oktobar 1940). Bila je to zapravo po objavljivanju prva knjiga izvornih materijala iz spomenute serije nastala u okviru projekta Izvori za istoriju SKJ koji je pokrenuo 1978. godine Odbor Predsedništva CK SKJ za izdavanje istorijske građe. Cilj je toga projekta objavljavanje izvorne građe iz povijesti KPJ/SKJ i svih organizacija što su bile ili jesu vezane uz tu revolucionarnu organizaciju radničke klase i radnih slojeva u Jugoslaviji — u prvom redu Saveza komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ — čiji se dokumenti objavljuju u seriji B), te revolucionarnih sindikata (njihovi se dokumenti objavljuju u seriji C). Namjera je toga projekta da se aktivistima SKJ, te drugih društveno-političkih organizacija, učenicima, studentima, nastavnici-ma, znanstvenim radnicima i svima ostalim zainteresiranim čitaocima prikažu izvorni dokumenti iz bogate povijesti komunističkog pokreta u Jugoslaviji od njegova nastanka do naših dana. Za tu svrhu izrađena su 1979. godine i osnovna načela za naučnokritičko izdanje historijske građe SKJ (centralnih organa KPJ/SKJ, SKOJ-a i revolucionarnih sindikata Jugoslavije) — kako bi se ti dokumenti sistematično, na jedinstven način obradili i objavili. Prema tome riječ je o prvoj štampanoj knjizi iz opsežne serije, koja će biti objavljivana još niz godina. Ona je zato na svoj način ogledan rad, iako se pojavljuje s oznakom desete knjige u seriji A/I, kojoj je glavni i odgovorni urednik dr Ubavka Vujošević iz Arhiva CK SKJ u Beogradu.

Organizaciju i pripreme za tu knjigu, kao i za cijelu seriju, obavili su Arhiv CK SKJ i Institut za savremenu istoriju iz Beograda. Građu su priredili — što znači istražili, prikupili, prokomentirali bilješkama, napisali biografije delegata i sudionika Pete zemaljske konferencije, kao i kronologiju događaja od 1928. do 1941. godine s težištem na 1940. godini, te imenski i geografski registar, popis izvora i literature, skraćenice, uz neophodne ilustracije — dr Pero Damjanović, dr Milovan Bosić i Dragica Lazarević, radnici Instituta za savremenu istoriju, odnosno Arhiva CK SKJ. Recenzenti su bili dr Ivan Jelić i France Filipić.

Zbornik građe o Petoj zemaljskoj konferenciji, o tom, moglo bi se reći, prijelomnom događaju, i u povijesti same KPJ i komunističkog pokreta uopće u našoj zemlji, i za povijest naših naroda i narodnosti radi svojih značajnih odluka o daljnjoj organizaciji, akciji i programu KPJ u pripremama za revoluciju i narodnooslobodilačku borbu, sadrži osnovne dokumente konferencije. To su: Izveštaj o organizacionom pitanju na V konferenciji KPJ 1940. godine (referent Josip Broz Tito), Referat o sindikalnom pitanju (izvestilac Aleksandar Ranković), Referat o agitaciji i propagandi (izvestilac Boris Kidrič), KPJ i pitanje rada među omladinom (referent Ivo Lola Ribar), Zadaci KPJ u radu sa ženama (referent Vida Tomšić), Referat o radu u jugoslovenskoj vojsci (izvestilac Mitar Bakić), Referat o konspiraciji i tehnicima (referent Pavle Pap), Referat o radu Narodne pomoći Jugoslavije (referent Dragoslav Pavlović), Izveštaj Verifikacione komisije V zemaljske konferencije, Zapisnik sa Pete

konferencije KPJ, te Rezoluciju V zemaljske konferencije (koja se sastoji iz šest dijelova). Uz njih su objavljeni i telegrami odnosno poruke upućene J. V. Staljinu, Izvršnom komitetu Komunističke internacionale i generalnom sekretaru Kominterne Georgiju Dimitrovu, te žrtvama bijelog terora, političkim osuđenima, borcima utamničanim u koncentracionim logorima, glavnjačama Jugoslavije i španjolskim dobrovoljcima. Objavljeni su nadalje i telegrami koje je J. Broz Tito, generalni sekretar KPJ, uputio Dimitrovu i Staljinu.

Poseban dio toga zbornika čine Prilozi. U njima su objavljeni Dokumenti o Petoj zemaljskoj konferenciji KPJ (maj 1940—oktobar 1940) i Materijali u vezi s pripremama Pete zemaljske konferencije KPJ (maj—septembar 1940). Riječ je o ukupno 20 priloga koji govore o pripremama toga historijskog skupa jugoslavenskih komunista, te o odjecima, odnosno njegovim posljedicama. To su dokumenti koji obavještavaju o tadašnjem položaju KPJ u Kominterni, kao i o situaciji u Jugoslaviji — u komunističkom pokretu u zemlji. Oni potkrepljuju ocjenu o historijskoj važnosti Pete zemaljske konferencije KPJ za razvoj komunističkog pokreta u zemlji, jer su na osnovi kritičke analize situacije u svakoj od tadašnjih pokrajina poduzete opsežne pripreme za konferenciju i za njezine odluke.

Dakle, riječ je o dokumentima koji svim zainteresiranima otkrivaju važan događaj u povijesti KPJ i u povijesti naših naroda: potvrđuju da je KPJ na čelu pokreta, njegovih političkih i sindikalnih organizacija, upravo u vrijeme održavanja Pete zemaljske konferencije savladala svoje slabosti u organizaciji — da je postala čvrsta iznutra, partija jedinstva misli i akcije, da je na osnovi kritike prijedrenog puta odredila svoje daljnje zadatke i da je našla bitne odgovore na aktualna društvena pitanja — od nacionalnog do pitanja priprema revolucije. Prema tome taj zbornik građe po izboru dokumenata potpuno ispunjava zadatak postavljen u spomenutom projektu o objavljivanju izvora za povijest KPJ/SKJ.

Za svakoga čitaoca svakako će biti informativne Biografije delegata i učesnika V zemaljske konferencije KPJ, iako je šteta da uz ime i prezime nisu dodani i mjesto rođenja, za mnoge i smrti, kao i iscrpniji podaci, osobito o onima manje poznatima, gdje su radili i kakve su sve funkcije imali. Korisne su svakako i Napomene (ima ih 662) — iako su na mnogim mjestima preopširne, a ponekad i ne sasvim točne (o čemu je već bilo riječi na savjetovanju koje je održano u Beogradu nekoliko mjeseci nakon što se knjiga pojavila gdje je uz pohvale tom cijelom pothvatu bilo izrečeno i prilično kritičkih primjedbi). Isto tako čini se da je i Hronologija preopširna, to više što će se mnogo toga morati ponoviti u knjigama koje će, npr., govoriti o IV zemaljskoj konferenciji KPJ, te o plenumima CK KPJ.

Ipak, zbornik dokumenata Pete zemaljske konferencije i o njoj, bez obzira na spomenute primjedbe, pripada ne baš u nas čestim izdanjima znanstvenog prezentiranja građe, posla koji je u jugoslavenskoj historiografiji uglavnom na rubu interesa, jer se smatra manje korisnim i atraktivnim od ostalih poslova historičara. Ispunio je zadatak postavljen u spomenutom projektu, a svima zainteresiranim čitaocima omogućio da se bez mučnog prekapanja po arhivu upoznaju s djelatnošću, organizacijom, programom Komunističke partije Jugoslavije i pokreta koji je predvodila u vrijeme priprema za revoluciju, uoči početka narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije u Jugoslaviji.

Bosiljka Janjatović